

РОЗДІЛ 2 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3.12>

Ганна КОВАЛЬ

доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, вул. Клепарівська, 35, Львів, Україна, 57009

ORCID: 0000-0001-5317-6876

DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3.12>

Бібліографічний опис статті: Коваль, Г. (2022). Система надання соціальних послуг в Україні: сучасний стан. *Ввічливість. Humanitas*, 3, 85–91, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3.12>

СИСТЕМА НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН

В статті проаналізовано сучасний стан системи надання соціальних послуг в Україні, а саме досліджено власне систему надання соціальних послуг в Україні та механізми фінансування соціальних послуг.

Узагальнено сутність поняття «соціальні послуги». Зокрема зазначено, що це заходи з допомоги особам/сім'ям, які опинились у складних життєвих обставинах та не можуть самостійно подолати життєві труднощі.

Окреслено необхідність реформування системи надання соціальних послуг в Україні, яка визначається потребою сьогодення, особливо в сучасних непростих для нашої держави умовах.

Виокремлено, що соціальні послуги поділяються на: соціальну профілактику – запобігти виникненню складних життєвих обставин та/або потраплянню особи/сім'ї в такі обставини; соціальну підтримку – допомогти особі/сім'ї подолати складні життєві обставини; соціальне обслуговування – мінімізувати для особи/сім'ї негативні наслідки складних життєвих обставин, підтримувати їх, допомогти включитись у громаду.

Основними формами надання соціальних послуг є матеріальна допомога та соціальне обслуговування.

Соціальну послугу можна отримувати постійно, періодично або тимчасово, враховуючи ситуацію. Разом з тим, соціальне обслуговування здійснюється: за місцем проживання особи (вдома); у стаціонарних інтернатних установах та закладах; у реабілітаційних установах та закладах; установах та закладах денного перебування; в установах та закладах; тимчасового або постійного перебування; у територіальних центрах надання соціальних послуг; в інших закладах соціальної підтримки (догляду).

Для успішного реформування системи надання соціальних послуг в Україні запропоновано ряд заходів, зокрема: запровадити превентивні механізми вирішення складних життєвих обставин; забезпечити доступність та якість соціальних послуг для всіх отримувачів послуг у громаді; удосконалити систему адміністрування, моніторингу та оцінки якості соціальних послуг; постійно працювати над модернізацією інфраструктури соціальної сфери; розширювати перелік соціальних послуг за місцем проживання; удосконалювати критерії діяльності суб'єктів соціальної роботи; розширювати, удосконалювати та підвищувати якість соціальних послуг.

Ключові слова: соціальні послуги, сучасний стан, проблеми соціальної сфери, соціально-економічний розвиток, військові конфлікти, соціальна нерівність, соціальне партнерство, види соціальних послуг.

Ganna KOVAL

Doctor of Science in Public Administration, Professor, Head of the Department of Social work, Management and Social Sciences, Lviv State University of Life Safety, Kleparivska str., 35, Lviv, Ukraine, 57009

ORCID: 0000-0001-5317-6876

DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3.12>

To cite this article: Koval, G. (2022). Systema nadannia sotsialnykh posluh v Ukraini: suchasnyi stan [The system of provision of social services in Ukraine: current state]. *Vvichlivyst. Humanitas*, 3, 85–91, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3.12>

THE SYSTEM OF PROVISION OF SOCIAL SERVICES IN UKRAINE: CURRENT STATE

The article analyzes the current state of the system of provision of social services in Ukraine, namely the system of providing social services in Ukraine and the mechanisms of financing social services.

The essence of the concept of "social services" is summarized. In particular, it is stated that these are the measures to help individuals/families who find themselves in difficult life circumstances and cannot overcome life's difficulties on their own.

The need to reform the system of providing social services in Ukraine is outlined, which is determined by today's needs, especially the current difficult conditions for Ukraine.

The author outlines that social services are divided into: social prevention – to prevent the occurrence of difficult life circumstances and/or falling into such circumstances of a person/family; social support – to help a person/family overcome difficult life circumstances; social service – to minimize the negative consequences of difficult life circumstances for a person/family, to support and help integrate them into a community. Material assistance and social services are the main forms of social services provision.

Social service can be received permanently, periodically or temporarily, depending on the situation. At the same time, social services are provided: at the person's place of residence (at home); in stationary residential institutions and institutions; in rehabilitation institutions and organizations; institutions and day care facilities; in institutions and establishments for temporary or permanent stay; in territorial centers for the provision of social services; in other institutions of social support (care).

In order to successfully reform the system of provision of social services in Ukraine, a number of measures have been proposed, in particular: to introduce preventive mechanisms for solving difficult life circumstances; ensure availability and quality of social services for all recipients of services in the community; improve the system of administration, monitoring and evaluation of the quality of social services; constantly work on the modernization of the infrastructure of the social sphere; expand the list of social services provided at the place of residence; improve the indicators or work activity of social work subjects; expand, improve and develop the quality of social services.

Key words: social services, current state, problems of the social sphere, socio-economic development, military conflicts, social inequality, social partnership, types of social services.

Постановка проблеми. До ключових питань, що постають перед більшістю країн світу, належить побудова ефективної системи соціальної політики, здатної вирішувати нагальні й перманентні соціальні проблеми. Особливо гостро постає потреба переосмислення соціальної політики в Україні, визначення чіткої мети, завдань, механізмів і етапів її реалізації. Окреслена проблема набуває особливої актуальності у світлі процесів нестабільності соціально-економічного розвитку держави та військового конфлікту на Сході України (Коваль, Смик, 2021, с.158). Особливо загострилися соціальні проблеми в сучасній Україні в період, пов'язаний з військовим вторгненням військ РФ на територію нашої держави, що ще більше поглибило соціальну нерівність, духовне зубожіння народу, поширення епідемій, загострення соціально-психологічних проблем тощо. Це зумовлює необхідність створення ефективної інноваційної системи надання соціальних послуг, здатної допомогти слабким у самоствердженні та сприяти сильним у саморозвитку, закладенні міцного фундаменту відносин у механізмі соціального партнерства, а також взяття курсу на відбудову незалежної, суверенної, демократичної української держави.

Отже, сучасний стан системи надання соціальних послуг в Україні є актуальною темою дослідження науковців сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне розуміння системи надання соціальних послуг в Україні досліджували Сергій Попов та Ліна Савчук (2018), які акцентували свою увагу на основних механізмах публічного управління в сфері надання соціальних послуг в Україні (2006). Досліджувала сутність поняття «система соціальних послуг», а також розкривала основні її компоненти, передумови та виклики, що стоять перед формуванням сучасної системи надання соціальних послуг населенню в Україні Голденблат М. А. (2018). Цікавими для нашого дослідження є новітні методи удосконалення системи надання соціальних послуг в Україні, які вивчали такі вчені: Ю.В.Денисова., А. В. Марильова, О. С. Санчич, О. В. Шубна (2020).

Мета статті – дослідити сучасний стан системи надання соціальних послуг в Україні та надати пропозиції щодо її реформування, акцентувавши увагу на проблемах сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Виклики воєнного часу вимагають перевірених ефективних стратегій надання соціальних послуг, розробки механізмів оптимальної інтеграції інноваційних технологій у розвиток соціальної сфери, формування у фахівців соціальних компетентностей, пов'язаних із оцінюванням соціальних послуг. Система надання

соціальних послуг залежить від рівня сформованості законодавчої бази, інтернет-ресурсів, комунікаційних каналів Інтернету, що забезпечують здатність індивіда орієнтуватись не лише в законодавчому, інформаційному середовищі загалом, а й оволодівати та оперувати інформацією стосовно професійної діяльності в соціальній сфері (*Тернопільська В. І., 2022, с. 129*).

У 1991 році Україна була проголошена незалежною державою. Саме з того часу, тобто з моменту здобуття нашою державою незалежності, соціальна сфера набула нових обрисів. Було виявлено нові проблемні сектори, які потребують негайного реагування з боку уповноважених органів державної влади та місцевого самоврядування. Незважаючи на значний обсяг нормативно-правових актів, які були прийняті у сфері соціального захисту більше ніж за 30 років незалежності України, досі широкий спектр питань та проблем залишаються неврегульованими на законодавчому рівні та в практиці соціальної роботи.

Досліджуючи систему надання соціальних послуг в Україні, слід зазначити, що аналіз потреби в соціальних послугах досі відбувається плановим способом і триває 2 роки. Тобто потреба на наступний рік визначається на підставі минулорічних показників. Механізм фінансування соціальних послуг за принципом «гроші ходять за отримувачем послуг» до кінця не запроваджено, і в багатьох випадках, права і волевиявлення отримувача послуг просто ігноруються. Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг досі перебуває в розробці, працює в тестовому режимі та має урізаний функціонал. Підходи до закупівлі соціальних послуг у надавачів соціальних послуг недержавного і державного/комунального сектору діаметрально протилежні і є неконкурентними. Попри запровадження постановою КМУ № 676 від 17.07.2019 р. Єдиної інформаційно-аналітичної системи управління соціальною підтримкою населення України (E-SOCIAL), механізми обрахунку видатків державного та місцевих бюджетів на соціальні послуги, які би ґрунтувалися на реальних кількісних показниках реєстрів надавачів та отримувачів соціальних послуг, в законодавстві відсутні. Положення Закону щодо рівності прав державних і недержавних надавачів соціальних послуг є декларативним та не виконується на практиці.

Механізм соціального замовлення для закупівлі соціальних послуг є вкрай інертним, неефективним та не сприяє створенню конкурентного ринку соціальних послуг.

Необхідність реформування системи надання соціальних послуг в Україні визначається потребою сьогодення, особливо в сучасних непростих для нашої держави умовах.

У процесі дослідження системи надання соціальних послуг, ми спирались на твердження, висловлене про те, що відповідно до ст. 12 Закону України «Про соціальні послуги» сфера надання соціальних послуг складається з державного та недержавного секторів (*Попов, Савчук, 2018*). Аналіз даних секторів надав нам можливість виокремити суб'єкти, які до них відносяться. Так до державного сектору відносяться суб'єкти, що надають соціальні послуги і знаходяться в державній власності. Управління цими суб'єктами здійснюють центральні органи виконавчої влади. У той же час слід констатувати, що до недержавного сектору відносяться громадські, благодійні та інші організації, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги. Під час організації надання соціальних послуг центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування взаємодіють між собою та з іншими суб'єктами, що надають соціальні послуги, а також з іншими юридичними та фізичними особами (*Закон України «Про соціальні послуги», 2019*).

Держава є ключовим суб'єктом управління системою надання соціальних послуг, яка має виконувати координуючу та організуючу роль у врегулюванні суспільних відносин та процесів у цій сфері. Держава, порівняно з недержавними інститутами, має право використовувати більш ширші владні повноваження в соціальній сфері, які реалізуються відповідними органами влади шляхом широкого спектру механізмів публічного управління соціальними послугами (*Попов, Савчук, 2018, с. 70*). Розвиток системи надання соціальних послуг є частиною зобов'язань України щодо виконання Європейської соціальної хартії. Зокрема в ній зазначено, що кожна людина має право користуватися послугами соціальних служб (*Європейська соціальна хартія. 1996*).

Таким чином, підсумовуючи вище зазначене, ми можемо констатувати, що соціальні послуги – це заходи з допомоги особам/сім'ям,

які опинились у складних життєвих обставинах та не можуть самостійно подолати життєві труднощі.

Соціальні послуги можуть бути: простими, тобто ті, які не потребують постійної комплексної допомоги. Зазвичай вони є короткотривалими і разовими (наприклад, консультація чи представництво інтересів); комплексними – планомірна і тривала у часі послуга, яка потребує взаємодії фахівців (наприклад, соціальний супровід).

Соціальні послуги може отримати кожен, хто їх потребує за місцем фактичного проживання (навіть якщо людина офіційно не зареєстрована).

На всіх етапах з клієнтом будуть працювати фахівці з соціальної роботи/соціальні працівники/соціальні робітники, які відіграють ключову роль у наданні соціальної послуги. Залежно від кінцевої цілі соціальні послуги поділяються на:

- соціальну профілактику – запобігти виникненню складних життєвих обставин та/або потраплянню особи/сім'ї в такі обставини;
- соціальну підтримку – допомогти особі/сім'ї подолати складні життєві обставини;
- соціальне обслуговування – мінімізувати для особи/сім'ї негативні наслідки складних життєвих обставин, підтримувати їх, допомогти включитись у громаду.

В нашому дослідженні особливе місце відводиться й видам соціальних послуг, основними серед яких є: денний догляд; підтримане проживання; соціальна адаптація; кризове втручання; фізичний супровід осіб з інвалідністю; супровід під час інклюзивного навчання; консультування; соціальний супровід; представництво інтересів; соціальна профілактика; посередництво (медіація); переклад жестовою мовою; догляд та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних; натуральна допомога.

Основними формами надання соціальних послуг є матеріальна допомога та соціальне обслуговування. Матеріальна допомога надається особам, що знаходяться в складній життєвій ситуації, у вигляді грошової або натуральної допомоги: продуктів харчування, засобів санітарії і особистої гігієни, засобів догляду за дітьми, одягу, взуття та інших технічних та допоміжних засобів реабілітації (Гонденблат, 2018). Перш ніж надати будь-яку соціальну послугу, фахівці із соціальної роботи, соціальні працівники чи

соціальні менеджери мають оцінити потреби людини або сім'ї, які потребують допомоги. У разі потреби можна залучити також медичних працівників. Соціальну послугу можна отримувати постійно, періодично або тимчасово, враховуючи ситуацію.

Соціальне обслуговування здійснюється:

- за місцем проживання особи (вдома);
- у стаціонарних інтернатних установах та закладах;
- у реабілітаційних установах та закладах;
- установах та закладах денного перебування;
- в установах та закладах; тимчасового або постійного перебування;
- у територіальних центрах надання соціальних послуг;
- в інших закладах соціальної підтримки (догляду) (Корнеиук, 2015, с.67).

Досліджуючи систему надання соціальних послуг в Україні, слід акцентувати увагу й на ряді принципів. Так, відповідно до принципу підвищення ступеня ідеальності будь-яка система, розвиваючись, прагне стати більш ефективною та надійною, максимально наблизитися до ідеального стану. Якнайповніше використання наявних в системі ресурсів, можливе лише при створенні такої її структури, елементи якої знаходилися б у взаємозв'язку і максимально сприяли досягненню поставленої мети, зокрема, у наданні соціальних послуг.

Принцип повноти частин системи зосереджує увагу на тому, що кожен елемент системи є накопичувачем певної інформації про неї. Чим повніше і якісніше ця інформація, тим більш висока організація даної моделі (Глинський, Грязнов, 1965). Даний принцип знаходить своє відображення в деталізації та диференціації соціальних послуг.

Аналіз досліджень ряду науковців дозволив нам виділити основні нововведення системи надання соціальних послуг в Україні, що вступили в силу з 1 січня 2020 року (Шубна, Денисова, Санчич, Марильова, 2020, с. 214–215 (див. рис. 1).

Розглянемо окремо кожне з наведених нововведень.

Базові соціальні послуги – це соціальні послуги, надання яких забезпечується виконавчими органами сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад (Закон України «Про соціальні послуги»).

Основні нововведення системи надання соціальних послуг в Україні						
Базові соціальні послуги	Демонізація ринку	Ведення випадку	Обов'язкове надання соціальних послуг	Реєстр соціальних послуг	Класифікація соціальних послуг	

Рис. 1. Основні нововведення системи надання соціальних послуг в Україні

(Джерело: Шубна, Денисова, Санчич, Марильова, 2020)

Демонізація ринку характеризується тим, що до надавачів соціальних послуг висуваються однакові вимоги. Так Законом України визначено, що надавачі недержавного сектору можуть бути залучені до процесу надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення, державно-приватного партнерства, конкурсу соціальних проєктів, соціальних програм тощо.

Ведення випадку спрямоване на вирішення психологічних, міжособистісних, соціальних та інших проблем з соціальної роботи через взаємодію між фахівцем та отримувачем соціальної послуги, його сім'єю та оточенням.

Обов'язкове надання соціальних послуг характеризується тим, що отримувачі соціальних послуг не можуть відмовитися від їх отримання, а повинні обов'язково проходити індивідуальні корекційні програми.

Реєстр соціальних послуг свідчить про те, що в ньому міститься інформація про надавачів та про отримувачів соціальних послуг.

Класифікатор соціальних послуг визначає основні ознаки, за якими класифікуються соціальні послуги.

Цікавими на нашу думку є погляди науковців щодо системи надання соціальних послуг (див. табл. 1).

Згідно із вище зазначеним Законом України, система надання соціальних послуг базується на ряді принципів, основними із яких є: відповідність соціальних послуг потребам отримувачів; профілактичний характер; безперервність та різ-

номанітність соціальних послуг; забезпечення державних гарантій у сфері надання соціальних послуг та демонізації на ринку соціальних послуг; рівність прав, обов'язків та відповідальності надавачів соціальних послуг.

На жаль, 24 лютого 2022 року війська РФ вторглися на територію України і це стало величезним викликом для системи надання соціальних послуг. Саме з того часу і було запроваджено воєнний стан на території всієї нашої держави, який змінив алгоритм дій щодо надання соціальних послуг, адже в умовах війни обмаль часу щодо надання допомоги і кожен день, а то й година можуть бути вирішальними для збереження життя та здоров'я людини. Вагому роль в цьому питанні відіграє Міністерство соціальної політики України, яке рекомендує місцевим органам влади при наданні соціальних послуг в умовах воєнного стану працювати за механізмом надання соціальних послуг екстрено (кризово). Особливу увагу органи влади повинні приділяти громадянам, які перебувають на території ведення активних бойових дій та внутрішньо переміщених осіб. Саме таке швидке та відповідальне реагування забезпечить оперативне прийняття рішення про надання соціальних послуг. За механізмом екстрено (кризово) надаються такі соціальні послуги: догляд вдома; стаціонарний догляд; консультування; соціальний супровід сімей з дітьми; натуральна допомога тощо.

Слід констатувати той факт, що уряд України спростив процедуру прийняття рішення

Таблиця 1

Система надання соціальних послуг в Україні

Уповноважені органи	Отримувачі соціальних послуг	Надавачі соціальних послуг
Мінсоцполітики	Отримувачі	Надавачі (державні та недержавні)
Місцеві держадміністрації	Об'єднання отримувачів	Об'єднання надавачів
Органи місцевого самоврядування (в т.ч. ОТГ)		Об'єднання працівників

Джерело: (Шубна О. В., Денисова Ю. В., Санчич О. С., Марильова А. В.)

надання соціальної послуги стаціонарного догляду, яка надається інтернатним закладам соціального захисту населення, стаціонарним відділенням територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) та центрів надання соціальних послуг. Головне, це задоволення первинних базових потреб особи (їжа, вода, одяг) та надання психологічної підтримки.

Президент України, Володимир Зеленський, 26 квітня 2022 року підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях», прийнятий Верховною Радою України 14 квітня 2022 року. Даним документом було й внесено зміни до Закону України «Про соціальні послуги», реалізація яких дає можливість забезпечити оперативне надання соціальних послуг особі чи сім'ям, які постраждали в умовах введення на території України надзвичайного або воєнного стану з метою збереження їх життя та здоров'я.

Таким чином, проаналізувавши сучасний стан надання соціальних послуг, ми можемо ствердно говорити, що сама система потребує корінних змін, які продиктовані вимогами сьогодення. Для успішного реформування системи надання соціальних послуг в Україні необхідно:

- запровадити превентивні механізми вирішення складних життєвих обставин;
- забезпечити доступність та якість соціальних послуг для всіх отримувачів послуг у громаді;
- удосконалити систему адміністрування, моніторингу та оцінки якості соціальних послуг;

- постійно працювати над модернізацією інфраструктури соціальної сфери;

- розширювати перелік соціальних послуг за місцем проживання;

- удосконалювати критерії діяльності суб'єктів соціальної роботи;

- розширювати, удосконалювати та підвищувати якість соціальних послуг.

Соціальна політика держави спрямована на досягнення гідного рівня життя населення, подолання або пом'якшення труднощів, особливо в умовах воєнного стану (*Тернопільська В., 2022. С. 132*).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищесказане, слід констатувати, що для успішного надання соціальних послуг населенню в Україні необхідно розробити та втілити в життя ряд заходів, які пов'язані з: превентивним механізмом вирішення складних життєвих обставин; забезпеченням доступності та якості соціальних послуг; удосконаленням системи моніторингу та оцінки якості соціальних послуг; встановленням критеріїв діяльності суб'єктів соціальної роботи та модернізація їх структури; розширенням переліку соціальних послуг за місцем проживання. Врятувати життя та зберегти здоров'я наших громадян має бути головним пріоритетом не тільки соціальної сфери, а й усього громадянського суспільства.

Досягнення окреслених цілей можливо при реалізації комплексу правових, соціальних, психологічних, педагогічних та інших умов, розробка та обґрунтування яких буде представлено у наступних наших дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коваль Г., Смик В. Нормативно-правове забезпечення системи соціальних послуг в Україні. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. Запоріжжя, 2021, С.158–163
2. Попов С., Савчук Л. Система надання соціальних послуг в Україні: політика та управління. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 1 (73). С. 68-72
3. Голденблат М. А. Особливості формування сучасної системи надання соціальних послуг: українські реалії. *Науковий журнал «ЛОГОС». Державне управління та екологія*. 2018. № 1.
4. Шубна О. В., Денисова Ю. В., Санчич О. С., Марильова А. В. *Економічний вісник Донбасу*. № 3(61). 2020. С. 213–221.
5. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01. 2019 № 2671-VIII. URL <https://zakon.rada>
6. Європейська соціальна хартія: Хартія Ради Європи від 03.05.1996 р. № 994-062. URL <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Актуальні дослідження в соціальній сфері: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 листопада 2015 р.): гол.ред. Корнешук В. В. Одеса: видавець Букаєв В.В. 2015. 297 с.
8. Тернопільська В.І. Особливості надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. Вид-во Б. І. Моторіна. 2022. С. 129–132

9. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях : Закон України № 2193-IX від 14 квітня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#Text>

10. Соціальна робота: реалії та виклики часу: навчально-методичний посібник / С. О. Омельченко, В. І. Тернопільська, Н. М. Чернуха, Я. О. Співак, О. С. Бакуліна та ін. Слов'янськ : Вид-во Б.І. Моторіна, 2021. 229 с.

11. Україна в умовах війни: проєкт. Соціологічна група «Рейтинг». URL: <https://ratinggroup.ua/research/ukraine/>

REFERENCES:

1. Koval G., Smyk V. (2021). Normatyvno-pravove zabezpechennya systemy sotsialnykh posluh v Ukraini. [Normative and legal support of the system of social services in Ukraine]. *Derzhavatarehiony. Seriya: Sotsialnikomunikatsiyi*, 158-163 [in Ukrainian].

2. Popov S., Savchuk L. (2018) Systema nadannya sotsial'nykh posluh v Ukraini: polityka tau pravlinnya [The system of providing social services in Ukraine: policy and management]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnya*, 1 (73), 68-72 [in Ukrainian].

3. Holdenblat M. A. (2018). Osoblyvosti formuvannya suchasnoyi systemy nadannya sotsial'nykh posluh: ukrayins'ki realiyi [Peculiarities of the formation of the modern system of providing social services: Ukrainian realities]. *LOGOS. Mystetstv onaukovoï dumki*, 1, 12-14 [in Ukrainian].

4. Shubna O. V., Denysova YU. V., Sanchych O. S., Marylova A. V. (2020). Novitni metody udoskonalennya systemy nadannya sotsialnykh posluh v Ukraini [The latest methods of improving the system of providing social services in Ukraine]. *Ekonomichnyy visnyk Donbasu*, 3 (61), 213-221 [in Ukrainian].

5. Zakon Ukrainy Pro sotsialni posluhy: pryiniaty 17sich.2019 № 2671-VIII [Law of Ukraine on Social Services from 17 January 2019 № 2671-VIII]. (2019). *Holos Ukraini*, 82. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> [in Ukrainian].

6. Yevropeyska sotsialna khartiya: Khartiya Rady Yevropyvid 03.05.1996 r. № 994-062 [European Social Charter: Charter of Council of Europe from 03 May 1996 r. № 994-062]. (2006). *Holos Ukraini*, 227. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text [in Ukrainian].

7. Aktualni doslidzhennya v sotsialnyy sferi: materialy mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi [Current research in the social sphere: material of the international scientific and practical conference] (2015): Ed. Korneshchuk V. V. Odesa: Bukayev V.V. 297 [in Ukrainian].

8. Ternopil'ska V.I. (2022). Osoblyvosti nadannya sotsialnykh posluh v umovakh voyennoho stanu [Peculiarities of the provision of social services under martial law]. "*Nauka, tekhnologii, innovatsii: tendentsii razvitiya v Ukraini i mire*" (g. Poltava, 27-28 may 2022 g.) (Poltava, May 27-28, 2022), 129-132 [in Ukrainian].

9. Zakon Ukraini pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrainy shchodo nadannya sotsialnykh posluh u razі vvedennya nadzvychaynoho abo voyennoho stanu v Ukraini abo okremykh hyiyi mistsevestyakh № 2193-IKH vid 14 kvitnya 2022 r [Law of Ukraine On amendments to certain laws of Ukraine regarding the provision of social services in the event of the introduction of a state of emergency or martial law in Ukraine or some of its localities No. 2193-IKH of April 14, 2022.] (2022). *Holos Ukraini*, 94. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#Text> [in Ukrainian].

10. Omelchenko S. O., Ternopil'ska V. I., Chernukha N. M., Spivak Y. O., Bakulina O. S. et al. (Eds.). (2021). *Sotsialna robota: realiyita vyklyky chasu [Social work: realities and challenges of time]*: Slovyansk: Motorina B.I. publishing house [in Ukrainian].

11. Ukraina v umovakh viyny: proyekt [Ukraine in conditions of war: the project]. (2022). *Sotsiologichna hrupa «Reytnh»*. URL <https://ratinggroup.ua/research/ukraine/> [in Ukrainian].